

תוכן עניינים

1	מבוא
2	חלק ראשון: הזכויות של בן הזוג ברכוש המשותף
2	חזקת השיתוף בנכסים בין בני זוג
3	התנאים הדרושים לצורך החלת חזקת השיתוף
3	המועד בו חלה חזקת השיתוף
4	התפתחותה של הלכת השיתוף
5	הסדר איזון המשאבים
6	תיקון מס' 4 לחוק יחסי ממון
7	חזקת השיתוף וחזקת איזון המשאבים למול דיני הקניין
9	תכלית ההוראות בעניין שיתוף הנכסים
10	חלק שני: זכויות ברכוש המשותף של בני זוג שאינם נשואים
12	חלק שלישי: המודל המוצע ע"י פרופ' ליפשיץ
16	חלק רביעי: זכויות בן הזוג בסוגים שונים של רכוש משותף
17	הילכת שיתוף הנכסים
18	איזון נכסים
21	חלק חמישי: זכויות בן זוג ברכוש המשותף למול זכויות צד ג'
22	העקרונות שנקבעו ביחס לחזקת השיתוף
23	העקרונות שנקבעו לעניין איזון המשאבים
24	סיכום ומסקנות

מבוא

יחסי הרכוש בין בני זוג בישראל מוסדרים בשני הסדרים. ההסדר הראשון מכונה "חזקת השיתוף". זהו הסדר שנוצר על ידי הפסיקה, וחל על בני זוג שנישאו לפני 1.1.1974, ועל בני זוג "ידועים בציבור". ההסדר השני מכונה "הסדר איזון המשאבים". זהו הסדר שנקבע בחקיקה ראשית, בחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973¹ (להלן: **חוק יחסי ממון**) ומתייחס לבני זוג שנישאו לאחר 1.1.1974.

בשל טעמים פוליטיים ובשל רצון חברי הכנסת להימנע מעריכת רפורמות בדיני המשפחה, לא היתה עד לשנת 1973 חקיקה שהסדירה את יחסי הממון בין בני זוג.² הדיונים שהתייחסו לחקיקת החוק החלו עוד בשנות החמישים של המאה הקודמת, אך במשך כעשרים שנה עבר הנושא גלגולים בוועדות ובהצעות חוק שונות, ורק לאחר שנים של דיונים בשנת 1973 נחקק החוק.³ הצורך להכריע בענייני הרכוש של בני זוג שסיימו את הקשר הזוגי ביניהם אילץ את הפסיקה בתקופה שעד לחקיקת החוק למצוא הסדר לסוגיה זו, באמצעות חקיקה שיפוטית, במסגרתה נקבע בפסיקה המנגנון של "חזקת השיתוף".

בחקיקת חוק יחסי ממון רצה המחוקק להתגבר על שתי בעיות שעלו מהלכת שיתוף הנכסים, שהתגבשה בפסיקה. הקושי הראשון מתייחס למישור היחסים בין בני הזוג. בן זוג שהגיע לנישואין עם נכס בבעלותו, נאלץ לגלות עם פקיעת הנישואין כי יש לו שותף סמוי בנכס בדמות בן הזוג שלו. חוק יחסי ממון התכוון לפתור קושי זה ע"י כך שהוציא ממסת הנכסים העומדים לאיזון, נכסים שהיו לאחד מבני הזוג ערב הנישואין וכן נכסים שקיבל בן זוג בירושה או במתנה. (סעי' 5(א) לחוק)

הקושי השני שנוצר בעקבות הלכת השיתוף התייחס למישור היחסים עם צדדי ג'. מאחר והלכת שיתוף הנכסים קבעה שיתוף קנייני של בן הזוג בנכס, למרות העדר רישום במרשם בעניין זכותו הקניינית של בן הזוג, הביא הדבר לקושי של צדדי ג' שערכו עסקה עם בן הזוג שעל שמו היה רשום הנכס. אותם צדדי ג' היו חשופים לתביעות מבן הזוג הטוען לזכות קניין בנכס מכוח הילכת השיתוף, למרות שזכותו של אותו בן הזוג לא היתה רשומה. החוק התגבר על קושי זה באמצעות ההוראה שזכותו של בן הזוג שאינו רשום אינה זכות קניינית אלא זכות אובליגטורית, הכל כפי שיפורט להלן.⁴

עניינה של עבודה זו היא נסיון לבחון האם אכן הסיר חוק יחסי ממון את הכשלים שנוצרו בהלכת השיתוף. החלק הראשון של העבודה יעסוק בהבהרת העקרונות העקרים של כל אחד מהסדרי הרכוש הנ"ל. החלק השני ידון בהסדר החל על ידועים בציבור. החלק השלישי יוקדש למודל הקהילה המשפחתית המוצע ע"י פרופ' ליפשיץ, ויחס הפסיקה למודל זה. במודל זה יש כדי לעמעם את האבחנה בין שתי השיטות הרכושיות הנהוגות ביחס לחלוקת הרכוש בין בני זוג. החלק הרביעי ידון באופן חלוקת הנכסים בין בני זוג לפי כל אחד מהמשטרים הרכושיים, כאשר הדגש יושם על חלוקת הרכוש של נכסים חיצוניים, שהינו הנושא הבעייתי ביותר במסגרת חלוקת הרכוש, ואחד העניינים שחוק יחסי ממון היה אמור להסדיר. הפרק החמישי ידון

¹ פורסם ס"ח תשל"ג מס' 712 מיום 3.8.1973 עמ' 267

² אריאל רוזן צבי "חזקת שיתוף הנכסים בין בני זוג בין אורח חיים תקין" ל"מאמץ משותף" עיוני משפט 486-487, 486-487 (תשל"ט-תש"ם)

³ ע"א 1915/91 אסתר יעקובי נ' עזרא יעקובי, מט(3) 529 (1995) להלן: פס"ד יעקובי סע' 8 לפסה"ד של השופט שמגר

⁴ יצחק כהן "הקדמת מועד איזון המשאבים בתיקון מס' 4 לחוק יחסי ממון והחקיקה השיפוטית שנוצרה לפניה – עיון מחדש" משפט ועסקים כב 59 תשע"ט (צפוי להתפרסם ב-2019)

בעניין חלוקת החובות ובניסיון לבחון האם בעניין זה הצליח חוק יחסי ממון להתגבר על הכשלים הקיימים בחזקת השיתוף. הפרק האחרון יוקדש לדיון ולמסקנות.

חלק ראשון: הזכויות של בן הזוג ברכוש המשותף

חזקת השיתוף בנכסים בין בני זוג

חזקת השיתוף של נכסים בין בני זוג מתייחסת כאמור לבני זוג שנישאו לפני 1.1.1974, והיום משמשת הלכה למעשה בעיקר לקביעת הסדר הפרדת הרכוש בין בני זוג "ידועים בציבור". החזקה נוצרה והתפתחה על ידי ההלכות של ביהמ"ש העליון מאמצע שנות החמישים של המאה הקודמת. העיקרון העומד בבסיס החזקה הוא כי אורח חיי הנישואין של בני הזוג יוצר חזקה אפריורית (הנחזית להיות כוונת הצדדים) לשיתוף מלא בכל הנכסים. חזקה זו ניתנת לסתירה על ידי כל אחד מהצדדים, על ידי כך שיוכיח כוונה אחרת, לפיה לא התכוונו בני הזוג לשיתוף מלא בנכסים⁵

ההלכה הראשונה לעניין שיתוף הנכסים בין בני הזוג נקבעה ע"י השופט ברנזון בפרשת ברגר.⁶ נקודת המוצא להלכה הייתה כי בני זוג המקיימים אורח חיים תקין, אינם עורכים ביניהם בדר"כ הסכמים מפורשים בקשר לבעלות בנכסים הנרכשים על ידם, לכן ביהמ"ש מייחס להם כוונה כי נכסיהם יהיו בבעלות משותפת בחלקים שווים, אפילו רשום הרכוש רק על שם מי מהצדדים. החזקה הנ"ל ניתנת לסתירה. החזקה מבוססת על ההנחה שבני הזוג איחדו את משאביהם לצורך השגת הרכוש. איחוד המשאבים אינו מתייחס רק למשאבים כספיים אלא לכל משאב שהוא, לרבות למאמציה של האישה באחזקת הבית וטיפול בילדים.

בעניין בריקר⁷ אימץ השופט אגרנט את דברי השופט ברנזון בפרשת ברגר והרחיב את ההלכה כאשר קבע כי החזקה חלה לא רק על נכסים המשמשים את המשפחה כגון דירת המגורים והמטלטלין שבדירה, אלא גם על נכסים עסקיים, לרבות על רכוש שהיה בבעלותם הנפרדת של כל אחד מבני הזוג בטרם נישאו.

התנאים הדרושים לצורך החלת חזקת השיתוף

אחת השאלות שהתעוררו בפסיקה התייחסה לתנאים הדרושים לצורך החלת הילכת השיתוף. האם לצורך החלת חזקת השיתוף התנאים של "אורח חיים תקין" ו"מאמץ משותף" הם תנאים מצטברים או תנאים חילופיים.

בפרשת גיטלר⁸ קובעת השופטת דורנר כי בדרך כלל, שני רכיבים אלה משלימים זה את זה. יחד עם זאת מאחר ומדובר בתנאים חלופיים, הרי בהעדר אחד מהתנאים, די בקיומו של תנאי אחד מבין השניים כדי להקים את החזקה בדבר כוונת בני הזוג לשותפות בנכסים. לכן, כאשר חיי בני הזוג הרמוניים אין צורך בהוכחה בדבר קיום מאמץ משותף, ואילו כאשר הוכח כי בן הזוג נטל חלק במאמץ הנדרש לקיום

⁵ רוזן צבי העש 2 עמ' 487-486

⁶ ע"א 300/64 מלכה, אורי ו-אריה ברגר נ' מנהל מס העזבון, יט 240 (2015)

⁷ ע"א 253/65 זהבה בריקר נ' ישראל בריקר, כ(1) 589 (1966)

⁸ ע"א 3563/92 עיזבון המנוח מאיר גיטלר ז"ל נ' דבורה גיטלר, מח(5) 489 (1994)